

Synteza przyczyn i celu

Załącznik do „Raportu o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce”

Dr arch. Marek Budzyński, prof., Politechnika Warszawska

Kryzys gospodarki przestrzennej w Polsce

Jest to kryzys ideowy w systemie wartości i organizacji państwa. Żyjemy w chaosie pojęć. W Polsce gospodarujemy fragmentem biosfery i fragmentem ludzkości. Jak wszyscy na kuli ziemskiej podlegamy ich związkom. Jesteśmy w Europie, a nie potrafimy korzystać z doświadczeń Europejczyków w organizacji państwa. Skandynawowie, Anglicy, Niemcy czy Francuzi utrzymują zrównoważenie procesów finansowych, społecznych i przyrodniczych w swoich przestrzeniach w oparciu o tradycje państw demokratycznych. Nasze państwo należy do międzynarodowego systemu finansowego i gospodarczego. Jesteśmy w pełni od niego uzależnieni. Są one od naszych struktur demokratycznego zarządzania praktycznie niezależne. Dominują je i zawłaszczają. Funkcjonują w kategoriach globalnych. Nasze ustawodawstwo i struktury administracyjne w praktyce wspierają ten proces.

Podstawowe czynniki niszczące tak przyrodniczo, jak i kulturowo (cywilizacyjnie) przestrzeń życia w procesie przekształcania przestrzeni na naszym terytorium przedstawiono poniżej.

1. Uznanie prywatnej własności nieruchomości, a w szczególności terenu i jego zagospodarowania za „świętą własność prywatną” dopuszczającą dowolne na niej gospodarowanie, co umożliwia:
 - dużym organizacjom gospodarczo-finansowym negatywne ingerowanie w istniejące struktury miejskie,
 - lokalnym właścicielom pól i deweloperom na rozprzestrzenianie niezorganizowanej zabudowy mieszkaniowej poza obszar granic miast i na tereny naturalnej gospodarki przyrody (tereny zalewowe, lasy).
2. Prawo uznające wstecz, że wywłaszczenie terenu pod cele społeczne dotyczy tylko budynku i drogi do niego prowadzącej, co powoduje destrukcję struktury fragmentów miast jak i np. szkoty pozbawionej terenów szkolnych.
3. Nieskoordynowany z naturalną możliwością i potrzebą obywatela system podziału samorządowego i hierarchia jego kompetencji

brak:

- sformalizowanego poziomu możliwości rzeczywistej partycypacji społecznej opartej na bezpośrednich związkach przestrzennych (spółdzielnie, wspólnoty właścicieli na terenach do ~4 ha, kilkuset obywateli),

- gminy miejskiej – dzielnicy (tzw. miasto w mieście o ograniczonej liczbie mieszkańców i terytorium – kilkanaście do kilkudziesięciu tysięcy obywateli),
- jednostki administracyjnej utrzymującej zależność funkcjonalno-przestrzenną gmin-dzielnic w skali dużego miasta „metropolii”;

zbędny:

- powiat,
 - nadmiernej wielkości gminy-miasta.
4. System planów przestrzennego zagospodarowania nie opierający się na:
 - faktycznych prognozach zapotrzebowania terenów pod inwestycje,
 - intensyfikacji wykorzystania terenu w ramach istniejących granic miast,
 - nie chroniący przed żywiołową zabudową terenów otwartych przyrodniczo czynnych,
 - nie określający jakości przestrzeni, do której dążymy – jej nasycenia funkcją, formą, infrastrukturą i rodzajem współżycia z przyrodą – oraz ich wzajemnych relacji i proporcji w odniesieniu do człowieka – osoby – struktura, zależności funkcjonalne, forma i charakter przestrzeni publicznej tak kulturowej, jak i przyrodniczej miejskiej.
 5. System zamówień publicznych forsuje cenę jako jedyne kryterium, tym samym forsuje model przetargów właściwy tylko dla towarów bez uwzględnienia odrębnej specyfiki usług i świadczeń prac twórczych, eliminuje w praktyce kryterium jakości z celu działań inwestycyjnych przez:
 - wytwarzanie systemu zastraszania pracowników administracji samorządów lokalnych, wyższych uczelni itp. przez przedstawicieli Urzędu Zamówień Publicznych, Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i innych organizacji, w tym niektórych pozarządowych w bezwzględny przestrzeganiu kryterium ceny oraz dezwuowaniu wartości prac twórczych,
 - wytwarzanie zależności korupcyjnych inwestor-wykonawca.
 6. Niekontrolowana ingerencja kapitału „ponadpaństwowego” powoduje:
 - praktyczną eliminację polskich przedsiębiorstw budowlanych z funkcji generalnego wykonawcy w dużych przedsięwzięciach inwestycyjnych,
 - system aprobowania cen dumpingowych w przetargach,
 - powodowanie upadłości polskich przedsiębiorstw podwykonawczych,

- prowokowanie wieloletnich procesów w trójkącie inwestor-wykonawca-projektant w sposób istotny dezorganizujących proces inwestycyjny,
- zanik polskich banków wspierających przedsięwzięcia publiczne.

7. Faktyczna niezależność (a nawet nadrzędność) przedsiębiorstw zarządzających planowaniem, realizacją i eksploatacją dróg i infrastruktury technicznej od samorządu lokalnego i jego sformalizowanej struktury przestrzenno-funkcjonalnej. Ww. przedsiębiorstwa coraz częściej są częścią ponadnarodowych korporacji giełdowych, których jedynym celem jest zysk bez uwzględnienia zrównoważenia i współdziałania techniki z przyrodą w celu osiągnięcia przestrzeni podtrzymującej życie.

8. Spadek fachowości i możliwości sprawczych zarządów miast i zarządów instytucji publicznych i samorządowych oraz zawodów – urbanisty, architekta, inżynierów budowlanych w różnych specjalnościach, organizatorów procesu inwestycyjnego, organizatorów procesu budowlanego, wynikający z nacisków lobby globalnych inwestorów i struktur finansowych oraz właścicieli terenów na rzecz „wolności” spekulacji nieruchomości wbrew interesom obywateli i struktur przestrzenno-funkcjonalnych miast przez odpowiednio formułowane prawo i jego interpretacje przez prawników.

9. Lawinowy wzrost liczby przepisów powstających branżowo i ich wzajemna sprzeczność i zmienność w krótkim czasie oraz nieustalone relacje w kolejnych fazach działań w procesie gospodarowania przestrzenią. Zmienność produktów, ich kompatybilności i ceny powoduje, że większość planów, projektów i realizacji gospodarowania przestrzenią staje się z natury rzeczą procesem prototypowym wymagającym szeregu zmian, dostosowań i sprzężeń zwrotnych do nowelizacji przepisów i rozwiązań. To wymaga czasu i nakładów finansowych. W sformalizowanym procesie inwestycyjnym jest to traktowane jako błąd projektu i organizacji realizacji. Żyjemy w procesie dynamicznych zmian, musimy sformalizować możliwość dostosowania się do nich.

10. Medialnie lansowane hasło pełnej wolności twórczej „artyści” *de facto* zamykające ją w doktrynach tzw. sztuki nowoczesnej – destrukcji, skandalu, brutalizmu i indywidualizmu itp., czy tzw. neomodernizmu zaprzeczającego formom wspólnotowym, tworzącym związki tak między ludźmi, jak i ludzi z przyrodą.

Miasto – organizm społeczno-przyrodniczy

Przestrzeń istnieje. Przestrzeń kreująca i podtrzymująca życie na Ziemi jest w ramach aktualnej wiedzy unikatem we Wszechświecie. Jego wielkość jest ograniczona i niezmienna. To musi być podstawą systemu wartości kształtującego procesy przekształcania przestrzeni biosfery (okołoziemskiej). W tej przestrzeni dzieją się procesy kreujące warunki podtrzymujące życie zarówno w kategoriach przyrodniczych, jak i kulturowych (cywilizacyjnych). Toczą się w niezwykle złożonych proporcjach,

których zmiana decyduje o niszczeniu lub tworzeniu. Można śmiało stwierdzić, że proces życia i procesy toczące się w przestrzeni biosfery tworzą jednię w pełni od siebie uzależnioną.

Zarówno życie biologiczne jak gospodarowanie przestrzenią dla jego utrzymania wymaga regulacji tworzących związki jak i izolacje. Miasto jest organizacją życia ludzi.

Życie stworzone w tej przestrzeni jest wartością najwyższą. Od tego stwierdzenia trzeba tworzyć system wartości formujący przekształcenie przestrzeni tworzącej warunki życia:

- naturalna intensyfikacja procesów życia miejskiego (Kultura – cywilizacja) musi współżyć i wspierać naturalne procesy tworzące warunki życia w biosferze (Natura – przyroda), której wielkość jest niezmienna w ramach ograniczeń trwania Życia na Ziemi.

Przypadek wg jednej z definicji filozofów to po prostu nieznan nam ciąg przyczynowo-skutkowy zderzający się ze znanym nam ciągiem przyczynowo-skutkowym w ramach czasoprzestrzennej struktury tych ciągów. Trzeba poznawać jak najwięcej istotnych powiązań. Hierarchię tych powiązań determinuje nasza Wola w ramach rozumienia wspólnoty interesów.

Stąd w ramach wspólnoty interesów ludzi żyjących na terytorium obecnego państwa polskiego w strukturach europejskich niezbędne jest:

1. Ograniczenie własności prywatnej na rzecz spraw społecznych i przyrodniczych;
2. Uznanie istniejących związków budynek-droga-tereny otwarte dla wszystkich funkcji miejskich za nierozdzielne tworzące „jednię” kulturowo-przyrodniczą;
3. Ustalenie struktury samorządowej w ramach demokracji lokalnej na poziomach:
 - 3.1) rzeczywistej możliwości partycypacji społecznej, demokracji bezpośredniej (do ~4ha i kilkuset mieszkańców),
 - 3.2) gminy miejskiej – dzielnicy (miasto w mieście do kilkudziesięciu tysięcy mieszkańców),
 - 3.3) jednostki administracyjnej utrzymującej i koordynującej związki przestrzenno-funkcjonalne między gminami-dzielnicami (w skali dużego miasta, metropolii);
4. Obowiązek wykonywania planów przez radę gminy opartych o:
 - 4.1) faktyczne prognozy zapotrzebowania terenów pod inwestycje,
 - 4.2) określenie granic miast do ww. prognoz,
 - 4.3) określenie zasad tworzenia przestrzeni publicznych miejskich w oparciu o określone znane, tradycyjnie ukształtowane przestrzenie ulic, placów i związane z nimi funkcje tworzących więzi miejskie jak: kościół, ratusz, handel, usługi, szkoła, miejsca pracy, itp (jakość formy i funkcji),
 - 4.4) określenie zasad kształtowania i związków zieleni miejskiej z otwartymi terenami przyrodniczymi,

- infrastrukturą techniczną i przestrzenią publiczną (kanalizację, oczyszczanie, woda),
- 4.5) ustalenie sieci wewnętrznej komunikacji i infrastruktury technicznej,
 - 4.6) wydzielenie ciągów transportowych i infrastruktury technicznej między gminami-miastami (dzielnicami),
 - 4.7) konkursy na plany i projekty, których podstawowym kryterium jest jakość określona w ww. punktach i wydatki na osiągnięcie celu. Określenie wykorzystania przestrzeni – intensywność, rodzaj użytkowania, forma, estetyka;
5. Oparcie zamówień publicznych w przedziale gospodarką przestrzeni, w tym przede wszystkim przestrzenią miasta i budowli je tworzących, o kryterium jakości celu, a w warstwie plan i projekt w oparciu o opłacany konkurs wykazujący cel i korzyści z niego osiągnięte. Tak mierzalne (wydatki-zyski), jak niemierzalne wyceną;
6. Wytworzenie obowiązkowych systemów zwrotnych i wzajemnie podporządkowanych w planowaniu przestrzeni miasta w tym przestrzeni publicznych miejskich, zieleni, dróg i infrastruktury technicznej wg punktów 3.1), 3.2) i 3.3);
7. Plan i warunki zabudowy mogą i powinny funkcjonować równolegle w oparciu o fachowość odpowiedzialnego

urzędnika gminy-dzielnicy, plan dotyczący całości – granic, intensywności, struktury WZ wydaje odpowiedzialny, fachowy urzędnik w oparciu o:

- 1 – współbrzmienie z istniejącą strukturą miejską lub planistyczną,
- 2 – zatwierdzony plan lub plan w opracowaniu.

Musi istnieć warstwa zaufania do fachowości. Margines na interpretację indywidualną. Również w warstwie estetycznej;

8. Odtworzenie bankowości komunalnej (gminnej).

Decyzje ukierunkowujące gospodarkę przestrzeni na powstawanie współczesnej przestrzeni życia przez wzajemnie się wspierające przestrzenie Kultury i Natury muszą być zrozumiałe dla wszystkich. Język gospodarki przestrzenią najprościej wypowiada się łącznie językiem pisanim i językiem rysunku. Syntezy o istocie przekształcania konkretnego wycinka przestrzeni nie da się zapisać tylko językiem pisanim. Język rysunku jest wielokrotnie bardziej syntetyczny. Niemniej trzeba go znać i umieć. Tak wypowiadać jak czytać.

Referat przedstawiono na II Konferencji Naukowo-Technicznej TECH-BUD 2015. Kolejne artykuły z logo Konferencji ukażą się w następnych numerach Przeglądu Budowlanego.

II Konferencja Naukowo-Techniczna, Opole 25–28 kwietnia 2016 „Zagadnienia inżynierii środowiska w budownictwie”

ORGANIZATORZY KONFERENCJI

- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
- Wydział Budownictwa Politechniki Opolskiej
- Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział w Opolu
- Opolska Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa przy współudziale
- Oddziału PAN w Katowicach, Komisja Ochrony Środowiska i Gospodarki Odpadami

KOMITET ORGANIZACYJNY

Przewodniczący: dr inż. Wiesław Baran – Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
Członkowie: dr hab. inż. Adam Rak, prof. PO – Opolska Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, dr inż. Jan Mizera – Oddział PAN w Katowicach, Komisja Ochrony Środowiska i Gospodarki Odpadami, mgr inż. Zenon Mieruszyński – Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział w Opolu
Sekretarz: dr inż. Jan Centkowski – Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Opolu
Sekretariat: Joanna Wojdak

TEMATYKA KONFERENCJI

- Prace naukowe i przeglądowe z dziedziny budownictwa oraz inżynierii i ochrony środowiska z zakresu:
- Budownictwo zrównoważone, oddziaływanie na środowisko
 - Inżynieria materiałów budowlanych, zagospodarowanie odpadów w budownictwie
 - Projektowanie obiektów budowlanych, w tym rekonstrukcja i odnowa obiektów zabytkowych
 - Trwałość i ochrona budynków i budowli, energochłonność w budownictwie, niekonwencjonalne źródła energii
 - Innowacyjne technologie budowy i eksploatacji obiektów budowlanych w budownictwie przemysłowym, hydro-technicznym, infrastrukturze komunalnej i transportowej
 - Zagadnienia prawno-organizacyjne przygotowania i realizacji przedsięwzięć budowlanych

ADRES KOMITETU ORGANIZACYJNEGO

Politechnika Opolska, Wydział Budownictwa z dopiskiem: Konferencja PZITB – 2016
 ul. Katowicka 48, 45-061 Opole
 tel. +48 77 449 8575
 email: konferencjapzitb2016@po.opole.pl
 www: <http://www.kisipb.po.opole.pl>
 (zakładka Konferencja PZITB – 2016)